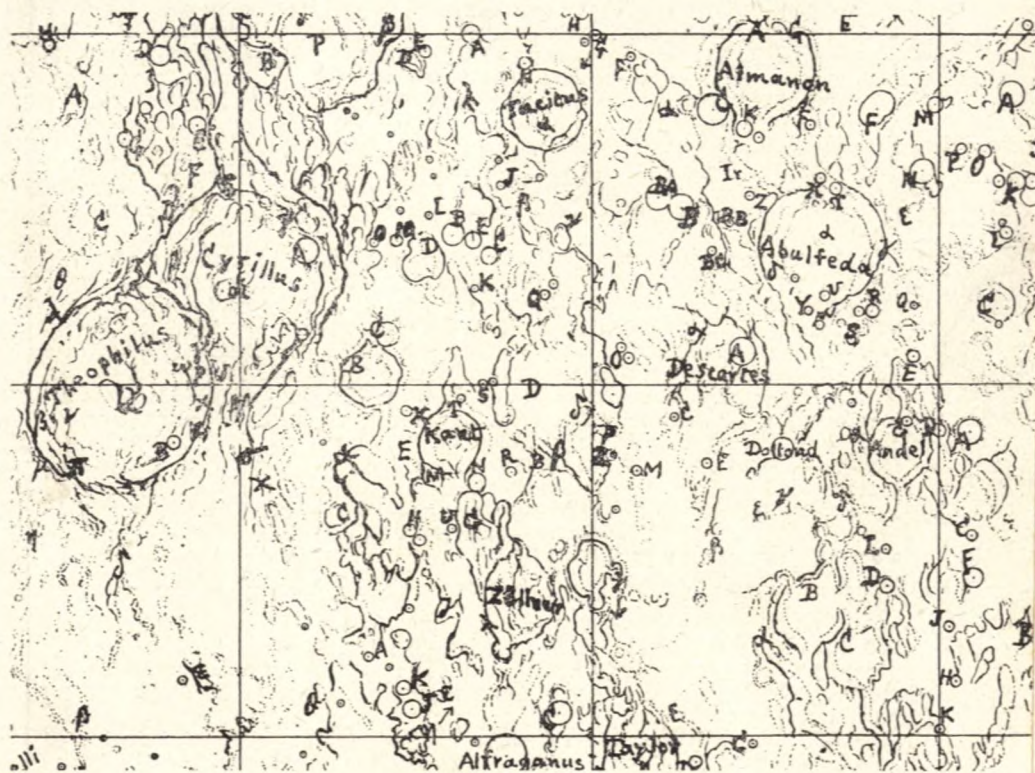

ŘÍŠE HVĚZD

ROČNÍK XXV.

Č. 10. I. XII. 194

Český kráter na Měsíci.

Mezinárodní astronomická unie označila měsíčné krátery podle svého usnesení také „několika jmény astronomů nyní žijících, aby ocenila jejich dílo, které má vztah k Měsíci“. Mezi nimi je i autor české mapy Měsíce, ředitel škol v. v. Karel A n d ě l, člen předsednictva naší Společnosti, který se v těchto dnech dožívá šedesáti let (* 28. XII. 1884). Hořejší obrázek je část měsíčního atlasu Unie, jímž bylo ustáleno názvosloví měsíčných kráterů, a to část obsahující kráter nazvaný podle Karla Anděla (vpravo uprostřed na mapce). Fotografii krajiny vlevo od něho, Theophilus a okolí, uveřejnili jsme v šestém čísle.

Dělení kruhy na dalekohledu.

V třetím čísle tohoto ročníku Ř. H. jsme vložili, jakým dělením je třeba kruhy opatřit a jak se jich při pozorování používá. Naznačili jsme také justaci indexu kruhů zaměřením na známou, pouhým okem viditelnou hvězdu o daných souřadnicích a v daný okamžik. Při tomto způsobu justování postupujeme tedy v podstatě stejně, jako když potom podle kruhů zaměřujeme na teleskopické hvězdy. Jeden z kruhů, deklinační, mohli bychom justovat i bez pozorování hvězd, za dne a při libovolné pozici hodinové osy. Namíříme-li totiž solidně postavený dalekohled na vzdálený předmět, na př. hrot hromosvodu, v obou polohách (deklinační osa předchází a následuje), musíme při správné poloze indexu deklinačního kruhu odečíst na něm v obou případech totéž. Když tomu tak není, je polovic rozdílu obou čtení úhel, o který je třeba otočit index nebo deklinační kruh. Jakým směrem — nemusíme snad vykládat, jsou ostatně jen dvě možnosti, a zvolíme-li chybnou, bude rozdíl při nové kontrole dvojnásobný.

Jak řečeno, nezáleží při tom na směru hodinové osy, což je patrné nejlépe z toho, že stejně můžeme opravit index výškového kruhu u azimutální montáže, kde jde o osu svislou. Rozšíření této metody i na kruh hodinový (k určení indexové chyby!) je však hrubý omyl. Přihodil se na př. Henselinguvi v jeho známé astronomické příručce. Také z naší redakční praxe mohli bychom uvést stejný malér jiného autora, na štěstí nebyl jeho rukopis uveřejněn.

V obou případech jde o záměnu s určováním t. zv. kolimační chyb, což je šikmé postavení dalekohledu k deklinační ose. Dostaneme-li tedy dvě podstatně odlišná čtení v obou polohách také na kruhu hodinovém, musíme opravit nasazení dalekohledu na deklinační osu tak, aby byl k ní kolmý. — Předpokládáme dále, že deklinační osa stojí s dostatečnou přesností kolmo k ose hodinové a nepopisujeme justování kruhů libelou.

Slibili jsme ještě vysvětlit, jak se staví hodinová osa správně směrem k světovému pólu. Pro zmenšení rozsahu časopisu od toho však upouštíme, a to tím spíše, že tento návod byl už několikrát u nás uveřejněn, naposled Ing. V. Rolčíkem v Ř. H., 8., 64 (1927), a v knížce téhož autora: „Návod k sestavení hvězdářského dalekohledu“.

Máme-li nakonec doporučit amatérovi určité provedení kruhů, pak je to rozhodně jedině způsob, na který upozornil v Ř. H. Dr. Hermann-Otavský a o němž jsme se už v první části tohoto článku zmínili. U něho odpadá nutnost znát hvězdný čas a vypočítávat hodinový úhel pro každý objekt. B. Š.

Členská schůze společnosti se koná ve čtvrtek 14. prosince 1944 o 19. hod. 30 min. v přednáškovém sále Lékárnického domu v Praze II., Malá Štěpánská 13. Bude přednášet Dr. Alois Zátoupek na thema: „Co nám říká seismografický záznam?“. — Ulice Malá Štěpánská odbočuje ze Štěpánské proti kostelu sv. Štěpána.

Důležité upozornění všem členům Společnosti! K celému nákladu tohoto čísla je připojen šekový vplatní lístek Poštovní spořitelny. Použijte ho ihned k úhradě členských příspěvků na rok 1945. Příspěvek na rok 1945 zůstává stejný jako v tomto roce a činí K 60,—, studující a dělníci platí K 40,—. Od 1. ledna 1945 budeme za členy Č. A. S. považovati pouze ty, kdož budou mít členský příspěvek zaplacen. — Členské průkazky, připojené ke stvrzence vplatního lístku, používejte vždy ve spojení s členskou legitimací při návštěvě hvězdárny, členských schůzí a pod. Členové, kteří již členský příspěvek na rok 1945 zaplatili, nebo kteří jej platí jiným způsobem než prostřednictvím Poštovní spořitelny (na př. hotově a pod.), mohou zaslati vyplněnou členskou průkazku se stvrzenkou vplatního lístku k potvrzení kanceláři Společnosti. Nutno uvést pouze datum, kdy byl příspěvek skutečně zaplacen.

Kdy, co a jak pozorovati.

Listopad a prosinec 1944.
Slunce.

Datum	Jul. datum 2430000 +	0 h SČ = 1 h SEČ			Poledník a čas středoevropský obzor + 50° rovnoběžky			
		rektascense	deklinace	hvězdný čas	Východ	Pravé poledne	Západ	Azi- mut
		h m s	° ' "	h m s	h m	h m s	h m	°
XI 6	400,5	14 43 59,9	-15 52 55	3 00 19,86	6 58	11 43 41	16 29	66
16	410,5	15 24 30,7	-18 39 24	3 39 45,42	7 14	11 44 50	16 15	61
26	420,5	16 6 24,6	-20 52 54	4 19 10,98	7 30	11 47 22	16 5	57
XII 6	430,5	16 49 30,7	-22 27 24	4 58 36,56	7 43	11 51 6	15 59	55
16	440,5	17 33 30,8	-23 18 21	5 38 2,13	7 53	11 55 42	15 59	53
26	450,5	18 17 53,9	-23 22 55	6 17 27,71	7 58	12 0 40	16 3	53

Datum	Fys. efem. Slunce			Geoc. délka Slunce	Poloměr	Vzdál. od Země	Apex Země		
	délka	šířka	pos. úhel				astr. délka	rektasc.	dekl.
	°	°	°	°	"		°	°	°
XI 6	203,3	+3,8	+23,7	223,46	16 10,2	0,9910	134,27	136,74	+16,55
16	71,4	+2,6	+21,2	233,51	16 12,4	0,9890	144,23	146,54	+13,45
26	299,6	+1,4	+18,0	243,62	16 14,4	0,9868	154,21	156,09	+9,97
XII 6	167,8	+0,2	+14,2	253,75	16 16,0	0,9852	164,20	165,45	+6,22
16	36,1	-1,1	+9,8	263,92	16 17,0	0,9841	174,22	174,69	+2,30
26	264,4	-2,4	+5,1	274,10	16 17,7	0,9834	184,23	183,89	-1,68

Otočka Slunce č. 1220 začíná 21,42 XI. SČ, č. 1221 začíná 18,74 XII. SČ.
Slunce vstupuje do znamení *Střelce* dne 22. XI. v 11^h 8^m SEČ.
Slunce vstupuje do znamení *Kozorožce* 22. XII. v 0^h 16^m SEČ., *zimní slunovrat*.

Měsíc.

Datum	0 h SČ = 1 h SEČ			Fys. efemerida 0 h SČ					Poledník a čas středoevropský, obzor + 50° rovnoběžky		
	rektasc.	dekli- nace	paral- laxa	šířka	délka	pos. úhel	co- long.	stáří	Vý- chod	Kulmin.	Západ
	h m	° ' "	°	°	°	°	°	d	h m	h m	h m
XI 1	2 53,6	+11 46 60	22	+6,0	+4,0	-16,3	92,0	14,8	17 38	0 11,2	7 31
6	7 40,9	+21 38 56	13	-0,3	+6,9	+11,3	152,8	19,8	21 39	4 48,5	12 53
11	11 44,1	+6 39 54	6	-5,9	+1,4	+24,2	203,7	24,8	1 55	8 36,9	15 7
16	15 31,7	-14 46 55	23	-5,5	-3,9	+13,1	274,6	0,1	7 23	12 13,5	16 57
21	20 5,3	-21 12 57	48	+1,1	-5,1	-13,5	335,6	5,1	12 16	16 40,7	21 10
26	0 41,4	-1 3 59	53	+6,6	-0,9	-23,4	36,4	10,1	14 42	21 3,8	2 21
XII 1	5 22,6	+20 45 58	32	+3,2	+5,5	-2,4	97,1	15,1	17 28	0 43,0	8 51
6	9 57,2	+15 50 54	57	-4,0	+4,2	+21,3	157,8	20,1	22 36	5 6,1	12 29
11	13 42,4	-5 5 54	33	-6,7	-2,0	+21,0	218,6	25,1	2 54	8 37,2	14 10
16	17 54,4	-21 40 57	8	-2,3	-4,7	-0,9	279,5	0,4	8 30	12 42,4	16 54
21	22 41,7	-12 32 59	1	+5,1	-2,2	-23,1	340,5	5,4	11 59	17 18,1	22 49
26	3 7,6	+12 48 58	58	+5,9	+2,9	-15,1	41,2	10,4	14 4	21 34,2	4 2
31	7 52,8	+21 38 56	34	-0,9	+4,9	+12,4	101,9	15,4	18 7	1 16,3	9 22

Zákryty.

Časy T v SEČ platí pro Prahu.

Datum	hvězda	vel.	fáze	T SEČ	a	b	P	stáří ☾
3. XI.	<i>i</i> Tau	5,1	R	0h 29,8 ^m	-1,4	+0,9	265°	16,8
5. XI.	d Gem	5,2	R	2h 8,2 ⁿ	-1,8	-1,2	313°	18,9
8. XI.	8 Leo	5,9	R	5h 40,8 ^m	-1,6	-0,7	298°	22,0
19. XI.	^{r1} Sag	5,0	D	*18h 33,1 ^m	+0,0	+0,3	27°	3,8
3. XII.	63 Gem	5,3	R	4h 17,0 ^m	-1,5	-0,6	264°	17,2
27. XII.	<i>i</i> Tau	5,1	D	18h 39,7 ^m	+0,4	+2,2	56°	12,2

* Pouze 2° nad obzorem.

V. Guth.

Planety a souhvězdí v prosinci 1944. Merkur je večernice v poloze pro pozorování nepříznivé. — Venuse je večernice a její polohy nad západním obzorem jsou vyznačeny na obrázku v listopadovém čísle ŘH. — Mars není viditelný. — Jupiter postupuje souhvězdím Panny, které je počátkem prosince v 6 hod. SEČ nízko nad jihovýchodem. — Saturn koná zpětný pohyb v souhvězdí Bliženců a je počátkem prosince v 6 hod. SEČ vysoko nad západo-jihozápadem.

Poloha významných souhvězdí nad obzorem počátkem prosince. Večer v 19 hod. SEČ: nízko nad severovýchodem Bliženci a nad nimi Vozka s Capellou, na východě vychází Orion. Nad ním je Býk s Aldebaranem, poblíž zenitu Cassiopea, při jiho-jihozápadním obzoru je Ryba jižní s Fomalhautem, nízko nad západo-jihozápadem Bootes s Arkturem, vysoko nad západem Lyra s Vegou, nízko nad severem Velký vůz. — Ráno v 6 hod. SEČ: nízko nad severovýchodem Lyra s Vegou, vysoko nad východo-jihovýchodem Bootes s Arkturem, nízko nad jihovýchodem Panna se Spicou, poblíž zenitu Velký vůz, vysoko nad jihem Lev s Regulem, vysoko nad jihozápadem Malý pes s Prokyonem, nízko nad západem je Orion a nad ním Bliženci, vpravo od Oriona Býk a nad ním Vozka, nízko nad severem Cassiopea.

V. Borecký.

Astronomický slovníček „Jen bychom rádi věděli...“. Současně s 25. ročníkem Ř. H. končíme i Slovníček, který po tři roky vycházel v našem časopise. Z autorů uvedených v úvodu přispěli: Sternberk 28% hesel, Guth 18%, Link 14%, Nechvíle 13% a Sekera 10%. Zbývajících 17% vypracovali pp. Bouška (Jan), Bednářová, Fischer, Mohr, Procházka, Srovnal a Zátpek. Větší část první poloviny Slovníčku řídil F. Link, zbytek a celou polovinu druhou (od písmene P) B. Sternberk. — Opravy a dodatky nebylo možno uveřejnit v tomto roce, vyjdou později. Cennými náměty nově přispěli pp.: Z. Balík, Svidnice; B. Hacar, Prostějov; M. Kopecký, Kolín; A. Peřina, Brno, a F. Smyček, Tlumačov.

Veškeré štočky z archivu Říše hvězd.

Majetník a vydavatel Česká společnost astronomická, Praha IV.-Petřín. — Odpovědný redaktor: Prof. Dr. Fr. Nušl, Praha-Břevnov, Pod Ladronkou 1351. — Tiskem knihtiskárny „Prometheus“, Praha VIII., Na Rokosece č. 94. — Novin. známkování povoleno č. ř. 159366/IIIa/37. — Dohledací úřad Praha 25. Vychází desetkrát ročně. — V Praze 1. prosince 1944.